Den specialpedagogiska länken i en Elevhälsa som genomsyrar hela skolan

Kompetento Ingrid.hylander@ki.se

Dagens upplägg

- Specialpedagogens roll i förebyggande och främjande elevhälsa
  - Professioner och professionssamarbete
  - Rollkonflikter och dilemman
- Elevhälsoarbete – en del av skolans kärnverksamhet
  - Skolutveckling
  - Rektors perspektiv och kunskapsbas
  - Teamutveckling
  - Skolans elevhälsosyn och samarbete med lärare och övrig personal

Elevhälsa i retorik och praktik

(Hylander, 2011 i Vetenskapsrådets resultatdialog)

- Intervjuer av yrkesgrupper
- Observation av teammöten
- Analys av åtgärdsprogram
- Förvånande resultat:
  - Alla ville arbeta generellt och hälsofrämjande - Men arbetade individuellt med inriktning på brister hos eleverna
  - De olika kompetenserna i teamet användes inte fullt ut

Hylander, 2018

Att höja skolans elevhälsokompetens

- ett processarbete för likvärdig utbildning

- Elevhälsoarbete under utveckling – en antologi (2018)
- Samordning för ett hållbart elevhälsoarbete (2020)

www.spsm.se/stodmaterial-elevhalsa

Diamanten – ett synkroniserat elevhälsoarbete

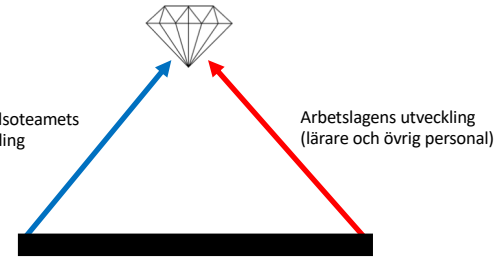

(Samordning för ett hållbart elevhälsoarbete SPSM, Hylander & Skott (2020)

Diamanten – ett synkroniserat elevhälsoarbete

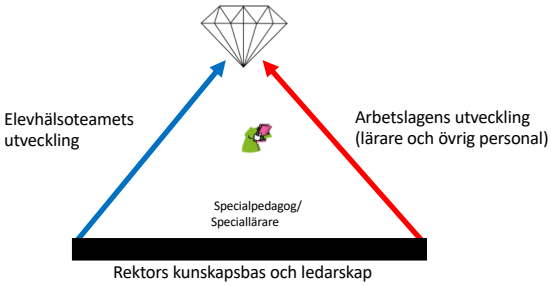

Högskoleförordning och skollag

- Speciallärare: visa fördjupad kunskap om barns och elevers utveckling och lärande särskilt barn och elever med funktionsnedsättningar. Sex olika inriktningar (UR SFS 2017:1111)
- Specialpedagog: identifiera, analysera och medverka i förebyggande arbete och i arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer, genomföra pedagogiska utredningar och analysera svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå (Ur SFS 2017:1111)
- Det ska finnas personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses (Skollag 2010:800)
- Rektor stor frihet att organisera specialpedagogiska insatser
- Då regleringen av specialpedagogen är svag är det sannolikt att politikers och chefers perspektiv påverkar hur specialpedagogens profession kommer att se ut på olika skolor (Sandberg & Sällberg, 2019)

2007-2008

Men man hinner inte prata!
Det finns inga möjligheter att hinna prata och ha den här funktionen som då i viss mån handledande, bollplank…
föra in nytt och hjälpa till och tolka och så.
Det finns inte tid, man springer runt som i ekorrhjul allihop.

Elevhälsa i retorik och praktik
(Hylander, 2011 i Vetenskapsrådets resultatdialog)

Hylander, 2017

2017

Nästan bara en till en undervisning

Eller..

Svårt att prioritera mellan främjande, förebyggande och åtgärdande insatser

Hylander: Perspektiv på yrkesroller och teamutveckling i elevhälsan. Elevhälsoarbete under utveckling – en antologi SPSM (2018)

Retorik och Praktik (2007)

- Direkt hjälp till enskilda elever
- Vill handleda lärare
- Många motstridiga förväntningar från rektor, lärare och elevhälsoteam
- För barnens talan
- Medvetandegöra lärare om förhållningssätt

Specialpedagog, speciallärare

SPSM (2017)

- Lärare har orealistiska förväntningar
- Vill göra lärarna mer delaktiga
- Nästan bara en till en undervisning

ELLER

- Svårt att prioritera mellan främjande, förebyggande och åtgärdande
- Skilja på specialpedagog och speciallärare

Efter kursen ser möjlighet till förändring i.o.m. teamets arbete

Hylander, 2018

De olika kompetenserna i EH teamet används inte fullt ut

(Retorik och praktik. Hylander, 2011)

- Inga förhandlingar om professionella perspektiv
- Få motstridiga synpunkter
- Motstridiga synpunkter ledde inte till fortsatt diskussion
- Strävan efter konsensus eller minsta gemensamma nämnare

Specialistperspektiv

"Man får inte glömma vår professionella roll i sammanhanget …dom har ju också sin roll som är viktig att framhålla, de får liksom inte suddas ut"

Generalistperspektiv

"det har blivit lite otydligt men det är bra för då är det fler som kan hjälpas åt"

Hylander, 2017

Att göra sin professionella röst hörd

- Sen har jag ju suttit på möten där jag känner att vad gör jag här? Jag kan inte tillföra någonting, jag kan inte få ur mig nåt klokt och istället för att försöka vända så kanske man tystnar. (Specialpedagog,)
- Jag kan säga att jag har varit i situationer då jag kan tycka att man inte använder sig av det /…/ibland har man hamnat i grupper där det kan vara svårt att göra sig hörd riktigt. (Specialpedagog,)
- Alltså man måste verkligen vara otroligt säker i sin egen yrkesroll för att den inte skall bli utslätad i gruppens överlevnad. (Kurator,)

Vad är en profession?

- Det essentiella professionsperspektivet (Macdonald, 1995).
  - Gemensam vetenskaplig bas,
  - Gemensam yrkesetik,
  - Legitimation och professionell autonomi
- Ett vidare professionsperspektiv (Freidson, 1994)
  - Erkänd kunskapsmassa
  - Professionen kontrollerar
    - Arbetsdelning
    - Formella meriter
    - Utbildning
    - Ideologi som betonar högre värden

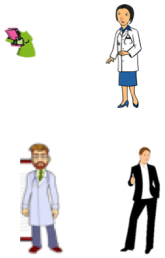

Professionsperspektiv

- Jurisdiktion: Att skapa monopol genom länkar mellan den professionella kompetensen och ett visst fält. Det område där en profession hävdar ensamrätt att ställa diagnos och utföra speciella åtgärder (Abbot, 1988). Lärare-betyg, psykologer-test, läkare-medicin
- Closure att stänga andra yrkesgrupper ute från ett fält (Abbot, 1988; Macdonald, 1995).
- Måste en profession ständigt bevaka och utöka sin aktivitet för att bibehålla sin jurisdiktion?

Förhandla professionella perspektiv

- Förhandlingar på olika nivåer (Allen, 2000; Aili, 2002).
  - den legala arenan
  - den publika arenan
  - arbetsplatsen som arena
- På arbetsplatsen sker mikroförhandlingar. Där finns en heterogenitet som inte finns på den legala eller publika arenan
- Förhandlingar på lokal nivå: diskussioner om roller i EH-teamet, med rektor, i lärarkollegiet
- På lokal nivå sker en anpassning mellan lokala behov och det som förhandlats på legal och publik nivå
- Tydliga gränser lättare att diskutera än otydliga

Elevhälsoteam – Olika professioner olika förutsättningar att delta I förebyggande och främjande elevhälsoarbete

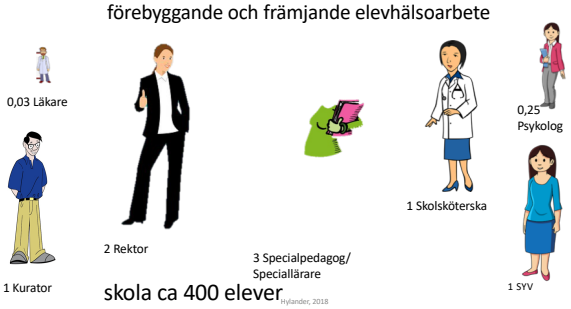

skola ca 400 elever

Nylander, 2018

Roller, rollkonflikter och gränsdragningar

- Speciallärare/specialpedagog
- 1:e lärare/specialpedagog
- Skolpsykolog/specialpedagog
- Lärare/specialpedagog
  - Kompensatoriskt perspektiv
  - Kritiskt perspektiv
  - Dilemmaperspektiv

(Nilholm, 2007)

Professionernas mission - att förändra (någon annan)

Rektor	
Lärare	Förändra elevers förhållningssätt
Specialped	Förändra lärarnas förhållningssätt
Kurator	Förändra relationer, mellan lärare och elever, skola och föräldrar, mellan elever
Psykolog	Förändra organisationen
Skolsköt	Omvårdnad bevaka att barns behov tillgodoses
Läkare	Införa evidensbaserade metoder i skolan

Hylander, 2017

Indirekta processer med lärare

- Handledning: Handledaren kan mer inom samma yrkesområde
- Konsultation: Konsulten kan något från ett annat yrkesområde
- Samarbete: Ansvar för insatser till eleven
  - Kvalificerade samtal
  - Professionella samtal
  - Känsliga samtal

HUR GICK DET SEN?

Uppföljning mer än ett år efter kursen: ”Att höja skolans elevhälsokompetens, ett processarbete för likvärdig utbildning”

- 10 gymnasieskolor 9 grundskolor som avslutade 2016 och 2017
- Intervjuer med förvaltningschefer, rektorer, elevhälsoteam, lärare (n=57)
- Elevhälsoplaner (19)
- Fyra fall-skolor

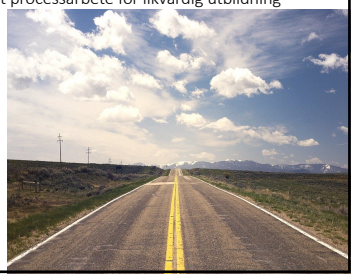

Utveckling av skolans elevhälsa

- Nivå 0
  - Allt brinner
  - Vakanta positioner
  - Kursen avslutas
- Nivå 1
  - Positioner på plats
  - Enskilda professioner snarare än team
  - Åtgärdande arbete
- Nivå 2
  - Fungerande team
  - Förebyggande/främjande från enskilda professioner
- Nivå 3
  - Helhetsperspektiv
  - Relationer mellan alla yrkespersoner i teamet
  - Samsyn och samordning Rektor-lärare-team
  - Främst förebyggande/främjande
  - Elevhälsoplan som är förankrad

Skott, 2018
Hylander & Skott, 2020

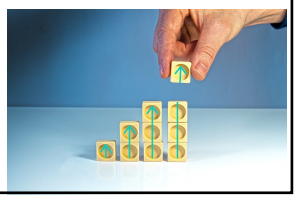

Diamanten – ett synkroniserat elevhälsoarbete

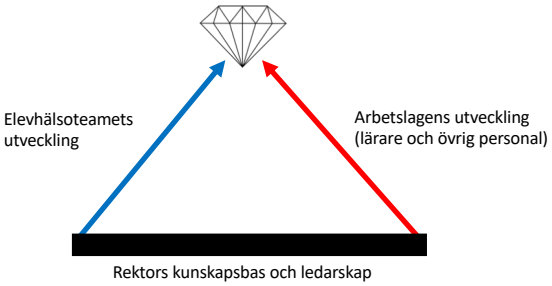

Rektors perspektiv förskjutning

- *Jag fick en annan kunskapsbas att stå på. Och det är att jag tänker hela tiden förebyggande, främjande. Innan var jag i akut läge hela tiden*
- *Vi vände hela vårt* elevhälsoarbete. *Man ser att tidigare har vi sprungit och släckt bränder, bara åtgärdande. Nu börjar vi på att vända att ’men vi ska ha en bra botten’. Elevhälsan börjar i klassrummet*
- *Jag skulle aldrig kunna gå tillbaka till att jobba såsom det var från början….och tänka att jag inte hade specialpedagog vid min sida och inte hade kurator och skolsköterska så här nära, att bolla med…då skulle det vara svårt*

Retorik och praktik 2007

- Akututryckningar
- Svårt leda andra professioner
- Elevhälsa ej naturlig del av skolan
- Höga förväntningar på rektors ledarskap från EH-teamet

Rektors roll i elevhälsan

SPSM-uppföljning 2017

Rektor stigit in på elevhälsoarenan
”medvetenhet om att skolan fortfarande arbetar mest åtgärdande”
”Ett gemensamt uppdrag med elevhälsan”
”har förstått att elevhälsa måste ske på skolnivå”
”har lyft in pedagogerna”

Utmaningar

Tid, och att få med lärarna på tåget
Efter kursen: ”behov av mer analys och reflektion men ringat in vad vi ska gå vidare med”

Hylander, 2018

Samsyn mellan team och rektor

Och det blev så tydligt det här med att ”men vänta, vi har alla det här uppdraget med att främja hälsa i det här teamet” (skolsköterska)

Att det har funnits idéer ganska länge, och fick en rejäl skjuts av SPSM-utbildningen. Framför allt vad det gällde att det blev en samsyn med skolledningen där och vi talade om samma saker (Syv)

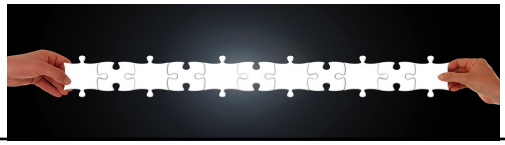

Från flerprofessionella till interprofessionella elevhälsoteam

- Flerprofessionella team
  - Olika yrkeskategorier,
  - Tydliga roller
  - Arbetar var för sig
  - Gemensam diskussion

Interprofessionella team

- Olika yrkeskategorier
- Tydliga roller
- Gemensamt uppdrag
- Samarbete

Teamutveckling -

Forming, Storming, Norming, Performing
(B. Tuckman, S. Wheelan)

Analys av data från SPSMs kurs att höja skolans elevhälsokompetens

- Utgångsläge
- Smekmånad
- Ifrågasättande
- Nyorientering
- Arbetsfas

Hylander, 2018

Utgångsläge

- Var och en kör sitt eget race
- Specifika uppgifter inte specifik kompetens
- Möten används till information och arbetsfördelning

”Dåligt mående hos elever ger samtal med kurator, F-varning blir specialpedagogen och ibland SYVs bord, frånvaro skolsköterskans och rektor kallar till samtal när det strular till sig ordentligt”

Smekmånad

”Om jag tänker att jag representerar elevhälsa (vilket jag nu blivit medveten om att jag gör)…”.

- Tillhörighet och trygghet
- ”Ett bra team”, ”gott samarbete”, ” högt i tak”
- Gemensamma uttryck för enighet om målen
- Enskilda uttryck för osäkerhet kring rollen i teamet
- Vardaglig kommunikation, använder ”främjande” och ”förebyggande” men utan att klart definiera begreppen

Ifrågasättande och profilering

- Diskuterar målsättning, definition av begrepp
- Uttrycker olika åsikter, fokus på olikheter i kompetens
- Uttrycker behov av mer reflektion
- Inser att det är mycket som saknas
- Vill lära känna varandra bättre

”Med ökad kunskap och ’tvingande’ eftertanke har det återigen blivit så att jag befinner mig i ett gungfly av osäkerhet.”
”att ha ett välfungerande elevhälsoteam känns mer komplext än vad jag insåg när kursen började”.

Nyorientering och struktur

- Ökad tillhörighet utifrån en mer realistisk syn på vad som är möjligt
- ”Jag ingår i ett team där mina kunskaper kommer till nytta”
- Diskuterar EHT-mötets olika funktioner
- Diskuterar och reviderar rutiner
- Skriver elevhälsoplan

”att vara tydlig med att det här lyfter jag för information, det här lyfter vi för att det måste åtgärdas, det här är den senaste forskningen”.

Arbetsfas

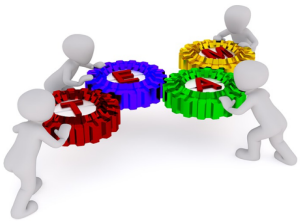

Hylander, 2018

Elevhälsoteamsutveckling

Typ av team	Fler-profes-sionellt team				Inter-profes-sionellt team	Mogen elevhälsa
Utvecklingsfas	Utgångsläge	Smek-månad Tillhörig-het	Ifråga-sättande Profilering	Ny-orientering Struktur	Arbetsfas	Interprofes-sionellt team i samarbete med hela skolan

Förutsättningar för utveckling i elevhälsoteamet

- Roller*: Den där möjligheten att sitta och prata om roller och avgränsning*
- Struktur*: För årshjulet tycker jag, för mig är det viktigt*
- Tid*: Det gjorde någonting med gruppen, att vi fick mer tid tillsammans och tänka tillsammans och känna oss trygga med varandra*

Hur skapar man en gemensam syn på elevhälsoarbetet i skolan?

1. Alla är med från början
2. EH-team + rektor påbörjar en utveckling i teamet. Därefter arbetar man tillsammans i hela skolan

"Nu måste vi få med lärarna på tåget"

Grunden i allt elevhälsoarbete
Lärar-elevrelation = en lärande relation
Lärare och elev har gemensamt mål. Hylander, 2018

Lärarnas perspektiv

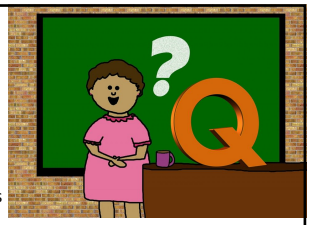

- När teamen upplevde en positiv utveckling av elevhälsoarbete bekräftade lärarna detta
- När teamen upplevde att utvecklingen avstannat bekräftades det av lärarna
- När lärarna upplevde att de fick hjälp när de behövde var de positiva till främjande och förebyggande elevhälsoarbete

I elevhälsoteamsmötet kan man även få önska ett samtal till och så vidare. Det är väldigt högt i tak, tycker jag. Behöver jag hjälp som mentor så får jag den hjälpen, relativt snabbt. (Lärare)

Fyra skolor med framgångsrik utveckling under kursen "att höja skolans elevhälsokompetens"

Vår framgångsrika skola!

Vart tog allting vägen?

Vår framgångsrika skola

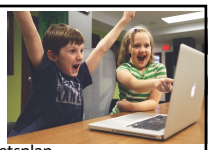

- Rektors förändringsresa
- Tydligt och drivande ledarskap
- Strukturerna befästa i elevhälsoplan eller verksamhetsplan
- Tydliga professionella roller och mandat
- Elevhälsans professioner synliga och tillgängliga
- Förändrade elevhälsomöten
  - Lärare deltar om elever diskuteras
  - Möten för främjande och förebyggande arbete
- Rektors berättelse om elevhälsan återspeglas i teamets och lärarnas berättelser
- Helhetsperspektiv

Vart tog allting vägen?

- När vi träffade ledningen så mycket och stötte och blötte frågor och tankar och funderingar, så kom vi väldigt långt. Det var ett otroligt lyft under den tiden. För det blev fokus på bra saker. Vi fick en väldig dynamik i det arbetet och det gav otroligt mycket energi (Kurator)
- När man byter rektor gång efter gång, så blir det lite så här. Först var vi så himla liksom "Ja, vad roligt, och nu måste vi få med rektorn på spåret". Sedan så… Så är det liksom en gång till och så får man samla kraft nästan (Skolsköterska)

Utmaningar i ett hållbart elevhälsoarbete

- Brist på kontinuitet
  - Rektorsbyte
  - Elevhälsoteamets utvecklingsfas
  - Personalomsättning
- Samordning av skolans elevhälsoarbete
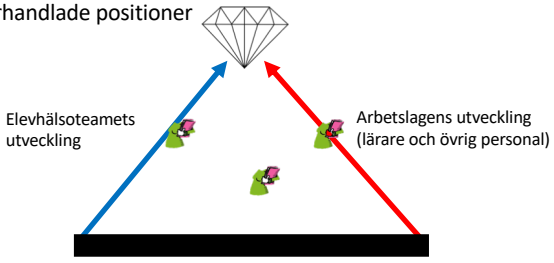
Specialpedagogisk kompetens i elevhälsan
Förhandlade positioner